

Gospodarstvena priloga.

Priložena od kat. tiskovnega društva 13. štev., „Slov. Gospodarja“.

L. 1884.

27. marcija.

Štev. 99.

Slabo gospodarstvo s senom in gnojem.

Ne morem tajiti, da mnogokrat prisilijo denarne zadrege gospodarja, da proda naj bolj-šo kravo iz hleva, le da se reši tožbe od strani upnika ali eksekucije za stare davke. Vendar pa se godi po naši deželi posebno v nekterih okrajih silno slabo gospodarstvo in znane so mi vasi, katere večinoma vse seno prodajajo, torej le malo živine in še to zelo revno redijo. Prav tako prodajajo gnoj prav za prav bi moral reči, zamétavajo gnoj, ker ga prodavajo. Nič bolje se ne godi s pepelom, tem neprecenljivim gnojem za senožeti katerega zvrhani mernik prodajajo za en groš! Koliko bi pač pepel in posebno gnoj hlevski doma zalegel, koliko več bi sena pridelali, ko bi z onim za take ničeve cene prodanim gnojem in pepelom gnojili travnike, senožeti in deteljšča. Smelo morem trditi, da bi še enkrat toliko sena spravili skupaj in da bi zamogli potem podvojiti število govede, katera ima dandanes tako visoko ceno, da se pač sme reči, kdor si sedaj s živinorejo ne more pomagati, ta je sploh nesposoben za gospodarstvo. Količkaj prida voličev, velja par blizo 200 fr.! Triletna voliča pa veljata 300 goldinarjev. Prav tako je s kravami, ker mlekarški fini izdelki se zamorejo za prav poštene cene prodajati. Za Boga voljo nikar ne ravnajte tako maloprevidno, skrbite da ostanejo zemlje saj v enaki, če ne v večji rodovitnosti, vse to pa zamoremo le z gnojem doseči. Štedi rajši kar le moreš, da tiste borne groše drugod dobiš, katere si sicer skupil za prodani gnoj in pepel, z gnojem boš bogatiše pognojil njive, s pepelom in gnojnico pa gnojl travnikom. In kako zapravljivo pač ogromna večina kmetovalcev ne ravna z gnojnico in scalnico v hlevih! Redka je štala, v kateri bi našel primerno urejeni jarek za zbiranje in odpeljavanje živalske scavnice v posebno gnojišno jamo, v katero naj bi se stekala gnojnica tudi iz gnojišča, katero je splošno kaj malomarno napravljeno in oskrbovano. Pač pa se toliko hasljiva gnojnica očeja po cestah v namen morda, da bi bolj raslo kamenje, katerega imamo morda še premalo? Ne tožimo vedno, da slabo gre, ampak pomagajmo si sami in skrbimo, da iz sleherne stvari umemo pridobiti si kak dobiček in gotovo v umnem gospodarstvu z gnojem, gnojnico, pepelom itd. našli bomo zdatno pomoč za povišanje pridelkov. Če bomo pridno zbirali vso gnojnico in gospodinje pa

skrbno spravljale pepel, pepeluško, saje, kosti itd. ter s temi snovmi gnojili travnike, zagotovljeni smemo biti, da bomo ne le več ampak tudi dokaj tečniše klaje pridelovali, saj ste pač zapazili, kako močno se kar sama razraste deteljica po senožeti, katera se je pepelila. Zbirajmo vse odpadke, kakeršni se v kmetiji sploh nahajajo, n. p. blato iz dvorišča, smeti, plevel, trske, tnalovino, žaganje, blato iz bajerjev, iz cest, kri, kosti, čeva itd. vse ima ko je sprsteno, dobro gnojilno moč. Ne pozabimo, da gnoj je os, krog katere se vrti poljedelstvo in kdor umniše gnoji, toliko boljših in obilniših pridelkov navadno ima.

Pa tudi prodaja sena naj se omeji, kolikor je le naj več mogoče; naj umniše je, če se vse seno doma porabi za živino, od katere dobivamo pri današnjih cenah gotovo lepih dohodkov in obilno gnoja, zopet s katerim zamoremo bogato gnojiti in tako zagotoviti si, da naše zemlje ostanejo vedno rodovitne.

Le tisti gospodar, ki vse seno doma pokrmi in ves gnoj porabi za lastno kmetijo, resnično umno ravna in ni se mu bati ubožanja svoje zemlje.

Gospodarski list.

Ravnila, po katerih treba spalnice in stanice prevetrovati.

Spalnica je prostor, kateri glede na ponavljanje zraka največ pozornost zahteva. Kdor je tako srečen, da imade posebno spalno sobo za se, ta naj okna v spalnici, če le mogoče do tega časa, ko gre v postelj, odprta pušča. Za zdrave ljudi, vsaj po leti se svetuje, da se tudi po noči gornji krili oken odprti puščate. Kdor bi pri prvi poskušnji bil prebojazljiv, ta pa naj rolete spusti, pa ne naravnost na doli, ampak poševno proti notrajni sobi.

Ako stoji spalnica s stanicami v zvezi, se nasvetuje, da se duri odprte puščajo. V nezanečenih sobah spati je najbolj zdravo, ker s hladnejšim zrakom, kateri je bolj gost od toplega zgretega, človek z vsakim dihlejem več kisleca v se potegne. Kdor si mora ali zaradi bolehnosti ali zaradi drugih zdravstvenih ozirrov spalnico netiti dati, naj porabi za to peč, ki se da od znotra kuriti, če mogoče tako imenovano peč samovravnačo, od katere se ni treba

pisje, prirodoslovje, računstvo v narodnem jeziku razlagati. Naj se učiteljišče v Mariboru tako uredi, da bodo učitelji zmožni razne predmete dobro v slovenskem jeziku razkladati. To po mojej misli ni prenapeti zahtev. Zbog tega vložim tudi temu primerno resolucijo.

Mnogokrat se sliši v tej zbornici: *vsaj bi vam že nekaj dovolili, pa vaš jezik ni dovolj razvit in prosto ljudstvo ne razume tega novo skovane jezika*. Kdo nam tako oponaša? Oni, kateri naš jezik in naše slovstvo samo površno ali na pol poznajo; ako bi naš slovenski jezik, kakor ga govorimo in pišemo, bil nerazumljiv, potem ne vem, zakaj vlada naše časnike tolikrat zaplenjuje, ako so neumljivi? (Veselost na desnici). Tukaj imam zaplenjen list: „Slovenski Gospodar“ s sestavkom, kateri je naslovljen: „Minister Konrad in štajerski Slovenci.“ V tem sestavku ne nahajam nič pogibeljnega, in ta časnik je namenjen samo prostemu ljudstvu: broji 2300 naročnikov in je pisan v našem novoslovenskem pismenem jeziku. Ondi se čita nekaj iz peticije poslane naučnemu ministru: Slovenci zahtevajo slovensko učiteljišče v Mariboru, slovenske vzporednice pri gimnazijah, slovenske profesorje za Maribor, Celje in Ptuj, da se v bodoče razpisujejo vse profesorske službe ter se od vseh prosilcev zahteva znanje slovenskega jezika. To je glavna zadržina tega sestavka. Gospod minister za bogočastje in nauk je na to odgovoril: „Nemam vzroka na Spodnjem - Štajerskem kaj spremeniti in pri oddajanju profesorskih služb daje se prednost slovenščine zmožnim možem.“ Opazujem, ka uže mnogo let ni bila razpisana nijedna profesorska, tudi nijedna ravnateljska služba na Malem Štajerji, nego nameščevalo se je brez razpisa. Pravi se: ka pri nameščevanju profesorskih služb daje se prednost onim, kateri so večši slovenščine. Kako se to godi, ako službe niso razpisane in prošnikov ni? Dalje mislim, ka Slovenci niso tako bogati, da bi 28.000 fl. in prek dajali vsako leto za knjige, ktere na svetlo daje Mohorska družba, kakoršne druge ni v Avstriji.

Ljudstvo itak mora jezik razumeti, ako hoče iste čitati. Še omenjam, ka sem često propovedal tikoma nemške meje, govoril večkrat na taborih, pri svečanosti Stanka Vraza, Štefana Modrinjaka, dr. Miklošiča, a nikdor mi ni oponosel, ka me ne razumel. Izraz „novoslovenski“ ne ima se tako razumeti, kakor bi jezik slovenski na novo bil skovan; ta beseda je dana od dr. Miklošiča, kateri jezik (naš) tako imenuje zbog razločka od staroslovenskega. Nadalje nam se oponaša, ka ime slovenski, Sloven, Slovenec pred 300 leti niti znano ni bilo. To oponosico storil nam je pred 14 leti prevzvišeni dr. Rechbauer. (živalna veselost na levici.) Dobro! dovoljujem

si nekatere navode prečitati iz „Kronike“, ktera je bila tiskana v Ljubljani 1578 z naslovom: „Kronika“ spravljena po Antolu Pope Vramce. Stampane v Ljubljane po Ivane Maline 1578. Od tega dela še sta samo dva otiska znana, jeden je v Ljubljanskej knjižnici, a drugi pri jugoslovanskej akademije v Zagrebu. V tej knjigi nahajajo se naslednja mesta (čita:

280. Aurelius probus rimski cesar na Slovenieh umorjen be. 401. Atila kral posta, slovensku zemlju i Orsag do morja zavje. 429. Sveti Hieronim doktor Sloven. 683. Trebelin kral slovenski i Bulgarki ovo vreme posta. 744. Huni drugoč v Panoniu ali Slovensku zemlju jesu došli. Velika vnožina Vogrov, Slovenov in Horvatov poginuše. 1537. Ivan Kacian general Ferdinanda krala vojsku proti Turkom na Slovenski Orsag ali zemlju dopelja. 1570. Veliki strašen glad je bil na Slovenieh. 1573. Kmeti na Slovenieh vstali i zdignuli su se bili proti svoje gospode in plemenitim ljudem. 1578. Gospodin Christof Ungnad posta Hrvatskim i Slovenskim banom. 1557. Ivan Lenkovič Turke poleg svete Jelene pri Rakovcu na Sloveneh razbi. 1564. Draškovič Juraj na Zagrebečku biskupiu dojde na Slovenie. 1549. Poštenje Slovenci po vitežtve dobiše.

Tukaj se dakle nahaja izraz „Sloven“, slovenski“, tore uže pred 300 leti.

Knjigo z naslovom: „Rationale officiorum iz 12. stoletja prestavil je iz slovenskega nek nemški menih v nemščino. Ta menih pravi: „Ka je poleg grščine in latinščine tudi slovenski jezik za bogoslužje zato odločen, ker Slovenci so najboljše razširjeni“. (živalna veselost na levici — čujte! čujte! na desnici.) Tu ima beseda Sloveni pomen Slovani, veli pa se „slovenski. Isti menih pravi o nemškem jeziku v onej dobi, ka je — jaz rabim izraz, kakor se ondi čita — najdivjejši bil (die wildeste Sprache). (Veselost na levici.) To pripoveda nemšk menih, prosim, poprašajte dr. Miklošiča, ali koga drugoga, ki je ta spomenik čital.

Ciril in Metod sta v 9. stoletji bogoslužne knjige pisala v slovenskem jeziku; potem imamo spomenike glagolita Clozianus, Supraslski, Assemani itd. iz 10. — 11. stoletja, ki so vsi pisani v slovenskem jeziku, in nek menih Izaija iz 11. ali 12. stoletja govori: „Slovenski jezik od Boga dobro stvorjen jest.“

S tem sem samo hotel pokazati, ka je ime „slovenski“ ne samo 300 let staro, nego nekoliko starejše — to ime je znano od početka naše zgodovine, od Cirila in Metoda.

Po svojih razmerah na Malem Štajerji smo v drugem položaji, nego je iste prvi gospod govornik o narodnem šolstvu na Južnem Tirolskem načrtal. Jaz bi torej visoko vlado prosil, da nam zboljšek glede na narodne učilnice po-

deli, in učiteljišče v Mariboru tako uredi, da bodo dotični pripravniki tudi slovenščine povse zmožni.

Nektere besede še imam povedati o blagovoljnih izrazih, ktere je večera jegova prevzvišenost gospod minister za bogočastje in nauk rabil glede učnih stolic, na kterih bi se naj posamni pravoslavni predmeti na graškem vseučilišči v slovenskem jeziku razlagali. Jegova prevzvišenost veli: „*Poskus je uže učinjen bil, pa spodletel je, ker ni bil postavljen na pravo podlago. V Gradci smo uže imeli učno stolicu s slovenskim poučnim jezikom; pa opustila se je, ker za njo ni bilo predpogojev.*“

Meni so te razmere dobre znane, ker onda sem se na graškem vseučilišči bogoslovja učil. Ne bila samo jedna učna stolica, nego tri, in sicer učili so gospodje dr. Kopač, dr. Kranjc in dr. Škedl.

Zaradi opusta znam drug razlog. Ne zato, ker ni bilo predpogojev, bile so učne stolice odpravljene, nego zaradi naredb, ktere so bile 20. avgusta 1851 objavljene. Ti ukazi so vzrok, ka je profesor dr. Kranjc bil iz Gradea prestavljen v Sibinj na Sedmograško. Ukazi bili so razglašeni, kteri so našo državo spremenili v absolutistično; nasledek teh ukazov bili ste nesrečni leti 1859 in 1866.

Čital še bodem nektare besede iz ustanovne listine graškega vseučilišča. Ondi se veli v izvirniku (čita):

„*Universitatem in nostra civitate graecensi Styriae Metropoli cum in finem instituere et erigere intendimus, ut quod alii principes suorum subditorum salutis, commodisque prospicientes, sibi licere existimabant, illud nos quoque, qui plures easque ampliores diversarum nationum et linguarum provincias possidemus, (čujte! na desnici,) multo majori ratione et jure posse omnes intelligunt.*“ *Carolus Dei gratia Archidux Austriae: Styriae, Charinthiae Carnioliae.... Comes goritiae, dominus Marchiae Sclavonicae.... Datae in civitate nostra graecensi die 1. Januarii anni 1585.*“ Ko je 1586 nadvojvoda Karol, da zaduši reformacijo, jezuitski gimnazij v Gradci razširil v vseučilišče, podkrepil je to svojo ustanovo s tem, ka so razmere jegovih podložnih dežel in narodov toliko različnega roda, toliko različnih jezikov in narečij, tako napravo zahtevale. (čujte! na desnici.)

Sedaj si dozwoljujem gospodo prositi, da skončatku, kteri mahoma prečitam, blagovoljno pritrđiti rači. Glasi se tako (čita):

„*Visoka zbornica blagovoli sklenoti: Visoka c. kr. vlada se pozivlje, da zaključek visoke zbornice od 26. aprila 1880, tikajoč se uvedbe slovenskega kot poučnega jezika na učiteljišči v Mariboru, pri primernej gojitvi nemškega jeziku, s početkom šolskega leta 1884/5 izvrši.*“ (Dobro! na desnici).

Gospodarske stvari.

Sadjerejsko društvo cesarjevič Rudolfovo.

Cesarjevič Rudolfovo sadjerejsko društvo za Spodnji Štajer šteje 329 udov; med temi so ustanovniki in podporniki, ki so vplačali po 10 gld. p. n. gg.: Dr. Josip Serbec v Celji, M. Vošnjak v Celji, dr. G. Ipavc v št. Juriji, Fr. Lenček na Blanci, Nj. ekselence knezoškof J. M. Stepišnik v Mariboru, dr. J. Vošnjak v Ljubljani, dr. Glančnik v Mariboru, J. Kronvogel v Celji, Iv. Črnovšek v Zagrebu, Ferdo Črnovšek v Zagrebu (10 fl. in 1 zlat), Dragotin Zupanec v Kozjem, Modic na Prihovi, Posojilnica v Sevnici, Posojilnica v Mariboru, Jurij Žmave v Remšniku, okrajni zastop v Ptui, okrajni zastop v Slovenjem-Gradci, okrajni zastop na Vranskem, Andreas Podhostnik v št. Juriji. Po 20 fl. podpore so blagovolili poslati slavni okrajni zastopi: Celjski, Kozjanski, Ormoški in slavna posojilnica Celjska.

Prejem teh doneskov javno potrjuje izreka vsem podpornikom našega sadjerejskega društva najtoplejo zahvalo odbor.

Cena soli finančni minister ne da znižati, ker bi sicer primoran bil dobiček od soli, 16 milijonov goldinarjev, drugod iskati in torej druge davke pomnožiti. Živinske soli še tudi ne prodavajo, ker baje niso izumili sredstva, ki bi sol za ljudi brez škode za živino storilo neužitno.

Dopisi.

Iz Celja. (Nemčurji rovljejo) za občinske volitve okoličanske. Začeli so delo pa uže tisti den, ko so zadnje sedaj ovržene volitve bile končane. Vedeli so torej dobro, da so nemčurji postopali nepostavno. No, to je uže veliko, če celjski nemčur spozna, da je krivico delal Slovincem. Slaba vest jih tišči. Začeli so torej iz nova rovat. Odposlali so namreč med Slovence dva apostelja, sina matere slovenske, ker vidijo, da sami nič ne opravijo. Ta apostelja sta brata Skoberne, celjski mesar Jurij in krčmar Tone. Obadva sta se učila mesarstva pri nemci g. Kamererji, ki s svojo poštenostjo in pravicoljubjem na sramoto stavlja naše nemškutarje in nemčurje. On prizna, kake krivice se godijo sicer miroljubnim Slovincem in zato volil je slovenske poštenjake. Toda njegova slovenska učenca potegnili sta z narodnim sovražnikom. Pa nebi še toliko ugovarjali, da sta tako volila, sta pač zavisna od Celjanov, pa da sedaj za nje po okolici agitirata, to pa nikakor ne pristaja slovenskim sinom. Tudi obadva pozabljata, da nista toliko od Celjanov zavisna, zlasti krčmar — (pri Zamorci ali Valantu) ne, ampak sta vezana bolj